

מס' אבות פרק ה': "בן תשעים לשוח"

(על יסוד הדברים שהשמעתי לכבוד יום ההולדת התשעים
של אבי מורי שליט"א)

לכאורה מה שהתנא משמיענו כאן הוא שבהגיעו לגיל של תשעים, האדם מתחיל להתמוטט, כחותיו נעלמים, ומפאת חולשתו הינו כפוף כאילו מתשתחוה ודומה שקרוב למיתתו -- לא רק bowing אלא bowing out, ורוחו כגופו מתחיל להתכווץ, בחינת מצטמק ורע לו.

אולם פירוש זה, שהוא הפירוש המקובל לרוב, נראה משובש לגמרי, שהלא כל ה"גילים" שקדמו לזה במשבתנו אינם תוארים של בני הגיל אלא צוויים או עצות טובות למה שכדאי ומתאים ונאה לאותו גיל. כך, למשל, "בן חמש למקרא" או "בן י"ג למצוות" או "בן עשר למשנה" וכו' וכו' אינם תוארים למצב רגיל אלא משפטים נורמטיביים, דהיינו, מה שצריך להיות תפקידו של אדם בגיל מסוים.

לפיכך נראה שחז"ל התכוונו למשהו אחר לגמרי באמרם, "בן תשעים לשוח", והיינו שכדאי וראוי לאדם בגיל זה להשתחוות.

הנה ההשתחויה היא מושג הלכתי, שכל עבודה בבית המקדש כללה גם כן ההשתחויה, שהכהן היה מחויב להשתחוות בסוף כל עבודה--של הקרבת קרבנות, או קטורת, או דישון המזבח, וכו'.

המעין בסוף מס' תמיד יראה שההשתחויה תמיד באה בסוף העבודה, לא באמצע ולא בתחילה. כך נראה מן המשניות שם, וכך נראה ג"כ מדברי המפרשים הראשונים, וכן סיכם שם הגר"א שאין דין השתחויה בכניסה למקדש לעשות את העבודה רק בגמר העבודה.

(7)

ולכאורה ההשתחויה הזאת היא בעצם רק סמל שהעבודה מתקרבת לקיצה, שהכהן גמר מלאכתו ומוכן לשגת אחר מן המקדש. אבל באמת אינו כן, וכדברי הרא"ש שם ש"אין ההשתחויה ביאה ריקנית", אינה סתם סמל בעלמא, כעין מחווה של כבוד והערצה, אלא "ההשתחויה עבודה היא", כלומר, ההשתחויה היא חלק אינטגרלי של העבודה והיא נחשבת בעצמה כעבודה, בדומה להקרבת הקרבן או הקטורת וכדומה.

זאת אומרת, שההשתחויה אינה סימן שאדם כבר נפטר מעבודתו, שחיוו כבר תמו ואין לו מה לעשות במישור הרוחני, וכמו שהוא חלש גופנית כן הוא חלש רוחנית ובמה נחשב הוא, אלא אדרבה, מכיון שגמר רוב חייו מוטל עליו עכשיו המשימה הרוחנית האחרונה, אולי ה"עבודה" הכי-חשובה שלו, והיא ההשתחויה. ואשרי אדם שזכה להתחייב לעבוד עבודה זו!

ומדוע זה? מפני שההשתחויה יש לה שני מרכיבים. האחד, הבעת תודה ליוצרו על מתנת אריכת הימים והשנים. טבעי הוא שאדם הרוצה להכיר טובה לחברו מושיט לו ידו ובאמרו "תודה" מנענע לו בראשו, סימן להשתחויה שמשתחווים למלך או לאציל. והמרכיב השני הוא הכניעה, שהאדם המשתחוה כאילו אומר שהוא מוכן לקבל כל מה שיבוא עליו מתוך שמחה ורגש של אושר.

וזה איפא פירושו של "בן תשעים לשוח". בגיל זה נשאת לו לאדם עבודה קדושה אחת, ההשתחויה, שלשאר ימיו יעסוק בתודה על העבר וקבלה-בשמחה על העתיד בעבדו ליוצרו.

